

T.C.
ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI
ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İÇANADOLU ORMANCILIK ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ARAŞTIRMA BÜLTENİ

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Meşe Baltalıkları, Orman İçi Mer'alarından Hayvan Beslenmesi Yönünden Faydalanma ve Buna İlişkin Ekonometrik Araştırmalar

GİRİŞ

Ülkemizde mer'alar, otlaklar, orman içi ve dışı açıklıklar; köy veya kasaba birimlerine dağılmış olup, bunların bir kısmı tahsisli, bir kısmı köyün ortak malı, diğer bir kısmı da köy adına tescilli veya tapuludur. Mer'aların yaklaşık tümü orta malıdır. Bu mer'aların mülkiyeti devlete, yararlanma hakkı ise tahsis edildikleri köylerin ve kasabaların tüzel kişiliklerine aittir. Devlet, sahibi olduğu mer'alardan yararlanma hakkını köy ve kasaba tüzel kişiliklerine vermiş, fakat karşılığında devlet malının korunması, bakımı ve geliştirilmesi için hiçbir yaptırım koymamıştır.

Soruna ormancılık yönünden baktığımızda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ormanlarının uzun yıllar boyunca; yakacak, yapacak, otlatma, yaprak ve dal üretimine tahsis edilmiş alanlarının, gelişigüzel faydalanma yüzünden, ileri ölçüde zarara uğramış, ekosistemleri bozulmuş ve alanca çok daralmış olduğunu görüyoruz. Genelde bu durum, yakacak ve yapacak bakımından bölge halkını büyük sıkıntılara soktuğu gibi, halkın birinci derecedeki geçim kaynağı olan hayvancılığın istenen düzeyde gelişimini önemli ölçüde kısıtlamıştır.

Çalışmamızda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ormancılığı ile hayvancılığı arasındaki ilişkileri, hayvan beslenmesi yönünden yansıtmak, özellikle hayvancılığın ormancılık üzerinde yarattığı/yaratabileceği etkileri ölçerek, bunlara ait ekonomik (tek denklem) analizleri yapmak öngörülmüştür. Ayrıca,

ormanlardan faydalanma esas alınarak, baltalık ormanların yıllık yapraklı dal/sürgün verimi ile hayvan beslenmesi arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Bununla ilgili olarak, Erzurum Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümünde ortalama ağırlıkları 50.9 kg olan bir yaşındaki 24 adet Mor Karaman ve 24 adet Merinos toklularına kuru ot, meşe yaprağı ve sabit miktarlarda arpadan oluşan rasyonların kaba yem kısmının yüzdesi olarak 0, 17, 33, 50, 67 ve 83'ünü teşkil eden meşe yaprakları verilmiş ve bu yaprakların bir yaşlı dişi tokluların vücut ağırlıkları ve büyüme hızlarına yaptığı etkiler saptanmıştır. Diğer taraftan, Doğu ve Güneydoğu Anadolu baltalıklarını oluşturan meşelerin (*Quercus spp.*) yaprak ve pelitlerinin koyun ve keçilere yedirilmeleri sonucu zehirlenmelere, ölüm ve yavru atmalara neden olduğu gözlenmiştir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yürütülen bu çalışma 15 ili kapsamaktadır. (Ağrı, Adıyaman, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Hakkari, Kars, Malatya, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli ve Van). Anılan illerin mer'a ve çayır alanlarının toplamı yaklaşık 9.9 milyon hektardır. Aynı illerin orman içi, kenarı ve orman üstü yaylak/otlak/kışlak alanlarının toplamı ise, 387 000 hektar genişliğindedir. Toplam 10.3 milyon hektar genişliğindeki mer'a/çayır/otlak/kışlak alanlarında otlayan koyun, keçi, tiftik keçisi, sığır, manda, at/katır ve eşek sayısı 27.4 milyondur.

YAPILAN ÇALIŞMALAR

Araştırmaya ait verilerin toplanmasında üç yol izlenmiştir. İlkinde, çoğunluğu Güneydoğu Anadolu illerinde mevcut baltalık ormanlardaki yıllık yapraklı dal/sürgün veriminin saptanabilmesi için, 400 m2 lik geçici ve sürekli örnek alanlar belirlenmiş, buralarda herbir ağacın yılı içinde taşıdığı yapraklı dal sayısı, sürgün sayısı, taç uzunluğu, taç genişliği gibi değişkenler ölçülmüştür. İkincisinde, sözkonusu baltalık ormanlarından civar halkın kışın hayvan yemi olarak kullandığı yapraklı dal/sürgünlere benzer şekilde üretilen yapraklı dal/sürgünler diğer kaba yemlerle birlikte merinos ve mor karaman koyunlarına 56 gün süre ile verilmiş ve bu yemlerin, hayvanların vücut ağırlığı ve büyümelerindeki değişimler gözlenmiş ve ölçülmüştür. Ayrıca, meşe yapraklarının taşıdığı su, kuru madde, protein, yağ, kül ve selüloz oranları saptanmıştır. üçüncü aşamada ise, söz konusu bölgelerdeki 15 ilin 1968- 1983 dönemi yıllık hayvan sayıları ile, mer'a, çayır, otlak, kışlak ve baltalık ormanlarından yapılan üretimler (odun, yapraklı dal/sürgün vb.), ilgili kurumlardan alınmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, Erzurum/Elazığ Orman Bölge Müdürlükleri ve bunlara bağlı Orman İşletme Müdürlükleri ile illerin Veteriner Müdürlükleri).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Doğu ve Güneydoğu Anadolu nun 15 ilini kapsayan bu çalışmada, söz konusu iki bölgede yıllık tüketilen kuru ot/meşe yaprağı ve muhteviyatları/bileşiklerinin hayvan beslenmesindeki etkileri irdelenmiştir. Deneysel çalışmalar meşe yaprağında kuru madde ham protein ve tanin miktarlarının, ot bileşiklerine nazaran daha fazla bulunduğunu ve bunların canlı hayvan ağırlık artışlarını kısıtladığı, hatta zehirlenmelere neden olduğunu göstermiştir.

İki bölgedeki meşe baltalık ormanlarının aşırı tahrip edilmesi sonucu, meşe yaprağı/sürgün verimi azalmış, buna karşılık hayvan çoğalmasına paralel olarak, tüketim önemli derecede artmıştır.

Bölgedeki çayır/mer'a kökenli yıllık ot ve meşe yaprağı tüketimleri ile hayvan sayısı, ot/meşe yaprağı bileşikleri arasında, kuvvetli doğrusal ilişkiler saptanmıştır.

Bu çalışma ile ilk defa anılan bölgelerdeki meşe baltalık ormanlarının hektardaki ağaç sayısına göre taşıyabileceği ortalama yaprak/sürgün sayısı, meşe yaprağının yem değerleriJ yıllık meşe yaprağı verimi/tüketimi ve yaprağın bileşiklerine sayısal boyutlar kazandırılmıştır.

Son olarak, bundan sonra konu ile ilgili yapılacak çalışmalara temel olabilecek verilerin üretildiğine işaret etmek istiyoruz.

Yıl: 1987, Teknik Bülten No: 183, Ankara.

Yazışma Adresi: İç Anadolu Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, ANKARA

Proje Lideri: Mahmut SEVİMSOY

Proje Yürütücüleri: Doç. Dr. Osman SUN

Tel: (0 312) 213 17 34 Faks: (0 312) 212 29 44

E-posta: oae@ogm.gov.tr,

Web: http://www.oae.gov.tr